

บทที่ 3

วิธีดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนา เยาวยา สมานฉันท์และสร้างสรรค์ชุมชนสุขภาวะชายแดนใต้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action research) โดยมีวิธีการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการดูแลเด็กและเยาวชนและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยรุ่นใหม่ในการทำงานร่วมกับชุมชนท่ามกลางปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

ในการดำเนินวิจัยในครั้งนี้ นักวิจัยอาศัยอยู่ในชุมชนโดยมีพี่เลี้ยงในชุมชนเป็นที่ปรึกษาและผู้ดูแลตลอดระยะเวลา 1 ปี พื้นที่การดำเนินงาน 3 พื้นที่ คือ 1) พื้นที่บ้านจลาโก หมู่ที่ 6 ตำบลมะนังดาลำ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี 2) พื้นที่บ้านบาตอม หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยกระทิง อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา และ 3) พื้นที่บ้านโคกยาง หมู่ที่ 5 ตำบลพร่อน อำเภอดากูบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1.1 ขั้นเตรียมการ

นักวิจัยลงชุมชน ในระยะเวลา 3 เดือนแรก เป็นการศึกษาบริบทชุมชน มีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1) ทำความรู้จักกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชนเพื่อทำความเข้าใจและทำความเข้าใจในการศึกษาชุมชน

2) ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน วิถีชีวิตคนในชุมชน ปัญหาของชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ข้อมูลจากแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ และคนในชุมชนผ่านกระบวนการเยี่ยมบ้าน และได้ศึกษาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ โดยการสังเกตและสำรวจชุมชนร่วมกับทีมแกนนำชุมชน ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประชากรในพื้นที่ ข้อมูลเด็กและเด็กกำพร้า ข้อมูลผู้สูงอายุ ข้อมูลผู้ป่วยติดเตียงจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทั้งนี้ นักวิจัยจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจจากชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ที่นักวิจัยทำในพื้นที่เป็นทั้งกิจกรรมที่ชุมชนทำเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว เช่น งานเมาลิด กวนอาซุรอ รอมฎอนสัมพันธ์ กีฬาชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ นักวิจัยได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิของชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

3) มีการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีและหญิงหม้ายในพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในเวทีประชาคม อีกทั้งยังได้ทำการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเรียนรู้และการศึกษาของเด็กในพื้นที่ จากเว็บไซต์ วิทยานิพนธ์และวารสาร และบทความต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับใช้วางแผนในการดำเนินงานโครงการต่อไป

4) นำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดเวทีประชาคมในชุมชน เพื่อทำการตรวจสอบและคืนข้อมูลให้แก่แกนนำชุมชน และคนในชุมชน

3.1.2 ขั้นตอนดำเนินการ

1) ประชุมวางแผนจัดตั้งคณะทำงานในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของโครงการในพื้นที่ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ มีการแลกเปลี่ยนและร่วมกันแสดงความคิดเห็น

2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งมี 2 ชุด ชุดที่ 1 สำหรับเด็กและเยาวชน และชุดที่ 2 สำหรับคนในชุมชน โดยแบบสอบถามสำหรับเด็กและเยาวชน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพที่ใฝ่ฝัน ข้อมูลครอบครัว ข้อมูลการได้รับชะกาด และข้อมูลการประสบเหตุจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นต้น

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ได้แก่ การมีโรคประจำตัว ความคิดเห็นเกี่ยวกับสุขภาพและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนของเด็กและเยาวชนในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงบวกของเด็กและเยาวชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนที่จะนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพ

แบบสอบถามสำหรับคนในชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และข้อมูลการประสบเหตุจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นต้น

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลเด็กและเยาวชน และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึก และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลเด็กและเยาวชน ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน คนในชุมชนซึ่งรวมถึงครูในโรงเรียน ทั้งนี้หากกลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจหรือคลางแคลงใจจะให้ข้อมูลกับนักวิจัย อาสาสมัครสามารถถอนตัวออกจากการสัมภาษณ์ได้ โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้นและสัมภาษณ์นักวิจัยรุ่นใหม่ในการทำงานร่วมกับชุมชน ท้ามกลางปัญหาความไม่สงบในพื้นที่

3) ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาทรัพยากรในการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็ก

4) ดำเนินกิจกรรมในโครงการตามวัตถุประสงค์

3.2 วิธีการที่ใช้/เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน

3.2.1 วิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

1) การสังเกต นักวิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวของเด็ก การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในครอบครัว รวมทั้งสังเกตพฤติกรรมการสนับสนุนเด็กไปโรงเรียนของผู้ปกครอง อย่างเช่น การสอนการบ้าน การไปรับไปส่งลูกหลานไปเรียน ผ่านการเยี่ยมบ้านเก็บข้อมูลเด็ก กำพำร้ำและเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ รวมไปถึงสังเกตพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือและการเล่นอินเทอร์เน็ตของเด็ก ตามสถานที่ที่บริการสัญญาณอินเทอร์เน็ตฟรี เช่น บ้านผู้ใหญ่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในช่วงที่โรงเรียนปิดเทอม และช่วงเวลาหลังเลิกเรียนและนอกจากนี้ได้สังเกตการเดินทางไปโรงเรียนของเด็กในทุก ๆ เข้าจากบ้านไปโรงเรียน และการเดินทางกลับบ้านของเด็กในตอนเย็นในช่วงที่โรงเรียนเปิดเทอม

2) การสัมภาษณ์ นักวิจัยได้ทำการพูดคุยและสัมภาษณ์ตัวแทนเด็ก ผู้ปกครอง และแกนนำชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชนและประเด็นที่นักวิจัยมีความสนใจผ่านกิจกรรมเยี่ยมบ้านและกิจกรรมสำคัญ ๆ ของคนในชุมชน

3) การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน นักวิจัยจะใช้วิธีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น ร่วมงานเมาลิต งานมาแกแถมัสยิด งานอาซูรอ งานปีใหม่อิสลาม งานดิฟาสีตาดีกา งานแต่งงาน เป็นต้น เพื่อเป็นการแนะนำตัวเองให้คนในชุมชนได้รู้จัก นักวิจัยจะไปร่วมงานพร้อมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) พี่เลี้ยงชุมชน หรือแกนนำชุมชน

4) การทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ นักวิจัยจะเตรียมความพร้อมและสร้างความสัมพันธ์กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง ผ่อนคลาย และเกิดความสนุกสนานควบคู่กับการเรียนรู้พร้อม ๆ กัน

5) การแบ่งกลุ่มย่อยอภิปราย หลาย ๆ ครั้งที่ได้มีการทำกิจกรรมนักวิจัยจะทำการแบ่งกลุ่มย่อยเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สร้างการมีส่วนร่วมและเห็นความสำคัญของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน

6) การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน (SWOT) นักวิจัยได้ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนที่ได้จากการศึกษาร่วมกับทีมแกนนำชุมชน เพื่อเป็นการค้นหาจุดเด่น จุดอ่อน ภายในชุมชนที่คนในชุมชนต้องมาร่วมกันวิเคราะห์และทบทวนตนเอง ตลอดจนร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกในเรื่องของโอกาสและอุปสรรคที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน

7) การทบทวนหลังปฏิบัติ (After Action Review) นักวิจัยใช้เป็นการทบทวนผลหลังเสร็จสิ้นจากการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ ความคาดหวัง เป้าหมาย หรือสิ่งที่ควรแก้ไข เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานหรือกิจกรรมในครั้งต่อไป

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) กล้องถ่ายรูป นักวิจัยใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อเก็บข้อมูลรูปภาพบริบทชุมชน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปของชุมชน วิถีชีวิตชุมชน การประกอบอาชีพ การเลี้ยงสัตว์ หรือแม้กระทั่งเก็บเหตุการณ์หรือบรรยากาศในการทำกิจกรรมในชุมชนแต่ละครั้ง เก็บทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว (วิดีโอ)

2) สมุดบันทึก นักวิจัยใช้จดบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ รวมไปถึงรายละเอียดข้อมูลหรือพฤติกรรมของคนในชุมชน ที่นักวิจัยทำการศึกษาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นจากการพูดคุย จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการทำกิจกรรม เป็นต้น

3) แผนที่เดินดิน นักวิจัยได้ใช้แผนที่เดินดินในการลงศึกษาชุมชน เพื่อให้รู้จักชุมชนมากขึ้นในช่วงแรก ๆ ของการศึกษาชุมชน นักวิจัยใช้แผนที่เดินดินเพื่อกำหนดเส้นทางไปบ้านแกนนำชุมชน และใช้แผนที่เดินดินในการสังเกตจุดสำคัญของชุมชน เช่น จุดรวมตัวของเด็ก ร้านน้ำชา บ้านแกนนำชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน บ้านผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้พิการ เป็นต้น

4) แผนผังเครือญาติ นักวิจัยใช้แผนผังเครือญาติเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ตั้งแต่ดั้งเดิม ทำให้เห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมากขึ้น ในมิติของความสัมพันธ์ ความเป็นเครือญาติ

5) ปฏิทินชุมชน นักวิจัยใช้ปฏิทินชุมชนในการวางแผนการทำกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

6) แผนผังความคิด นักวิจัยใช้แผนผังความคิดในการจัดรายละเอียดสำคัญจากการพูดคุยและการสัมภาษณ์ในกรณีให้ผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาตให้มีการบันทึกเสียง

7) เครื่องบันทึกเสียง นักวิจัยใช้วิธีการบันทึกเสียงในการพูดคุย สัมภาษณ์กับคนในชุมชนเพื่อทำการเก็บข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสังเกต การพูดคุย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การทำแผนที่ชุมชน การจัดเวทีชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาชุมชนซึ่งครอบคลุมไปถึงข้อมูลเด็ก เยาวชน และครอบครัว ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชน และข้อมูลศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เป็นต้น และศึกษาเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล โรงเรียนในพื้นที่ และค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวกด้านการศึกษาในเด็ก แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ ทั้งจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เว็บไซต์ วิทยานิพนธ์ วารสาร และบทความต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการใช้วางแผนในการดำเนินงานวิจัยตลอดระยะเวลาการดำเนินงานในพื้นที่

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงบรรยาย สถิติเชิงเปรียบเทียบ และหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สนใจด้วยการทดสอบ chi-squared โดยใช้โปรแกรม R

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเชิง ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)